

VI. ÜNİTE: ETKİN VATANDAŞLIK DERS NOTLARI

DEMOKRASİ SERÜVENİ

Demokrasi, belirli bir bölgedeki halkın kendi yönetimi hakkındaki kararların alınmasında söz sahibi olmasıdır.

Demokrasi kavramı, Antik Yunan'da halk anlamına gelen “**demo**” ve yönetmek anlamına gelen “**kratos**” kelimelerinin birleşmesiyle ortaya çıkmıştır. Kelime anlamı halkın yönetimidir.

Demokrasinin uygulanış biçimi zaman içerisinde farklılıklar göstermiştir.

Ülkenin yönetiminde halkın doğrudan kendi karar verdiği demokrasiler **doğrudan demokrasidir**.

Halkın belirli kişileri seçtiği ve bu kişilere kendi adına karar verebilme yetkisi tanıdığı demokrasiler **temsili demokrasidir**.

Bazı toplumlarda ise halk, temsilci seçmesine rağmen gerektiğinde doğrudan karar alabilmektedir. Buna da **yarı doğrudan demokrasi** adı verilir.

1950'lerde Amerika'da barış ve kardeşliğe gölge düşüren ırkçılığı ortadan kaldırmak için mitingler yapılmıştır. Bu mitinglerden birinde **Martin Luther King (Martin Luter Kink)**, 1963 yılında miting yapmıştır.

Demokrasinin Dünyadaki Gelişimi

MÖ 6 ve 4. yüzyıllar: Demokrasi ilk olarak **Eski Yunan**'ın şehir devletlerinden olan Atina'da uygulanmıştır.

MÖ 5. yüzyılda Roma Cumhuriyeti'nde **On iki Levha Kanunlarında** vatandaşlık hukuku ile devlet vatandaş ilişkileri düzenlenmiştir. Roma vatandaşları, yönetimde söz sahibi oldukları bu sisteme demokrasi yerine herkes anlamına gelen “res” ve sahiplik anlamına gelen “publicus” kelimelerin birleşimi olan “republica” yani **cumhuriyet** adını verdiler.

610: Mekke'de İslamiyet'in ortaya çıkışı ile birlikte demokrasi ve insan haklarında önemli gelişmeler yaşandı. **İslamiyet'e** göre; insanların birbirlerine karşı üstünlüğü, ırk ve sınıf ayrımı reddedildi. Birlikte karar almaya önem verildi.

1215: İngiltere kralı I. John (Con), **Magna Carta Libertatum** (Magna Karta Libertatum) adlı bir anlaşma ile kendi yetkilerini sınırlandırdı. Bu anlaşmaya göre yargılamadan ceza verilemeyeceği ilkesi ve gelişigüzel vergilendirme yapılamayacağı kral tarafından kabul edildi.

26 Ağustos 1789: Fransız İhtilali sırasında kabul edilen **İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi** ile Fransa'da bütün insanların temel hak ve özgürlükleri olduğu kabul edildi.

10 Aralık 1948: Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulu tarafından **İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi** imzalandı. Bu bildirme ile özgürlükler tanımlandı. Temel haklar ile siyasal ve toplumsal haklar belirlendi.

Demokrasinin Temel İlkeleri

Seçme ve seçilme hakkı

Millî egemenlik

Hukukun üstünlüğü

Çoğulculuk

Eşitlik

Katılım hakkı

Türk Tarihinde Demokratik Gelişmeler

İlk Türk devletlerinde insanlar arasında eşitlik olup soylular sınıfı yoktu. **Töre** adı verilen kanuna herkes uymak zorundaydı. Halk töreye uymak şartıyla özgürdü ve Türkler arasında kölelik yoktu. Hükümdarlara “**kağan**”, “**han**” veya “**hakan**” unvanı verilirdi. Ülke hükümdarın ve ailesinin ortak malı sayılırdı. Hükümdarlar yönetme ve egemenlik hakkını Tanrı’dan aldıklarına inanırlardı. Bu duruma “**kut alma**” denirdi. Hükümdarın ailesindeki erkek çocuklar da bu hakka sahipti

Devlet işlerinin görüşülüp karara bağlandığı meclise **kurultay** (**toy** veya **kengeş**) denilirdi. Kurultayda devletin siyasi, askerî ve ekonomik konuları ile ilgili görüşmeler yapılır, kararlar alınır. Kurultaya hakanın eşi “**hatun**” unvanıyla katılırdı

(Kadına verilen değeri gösterir).

Karar alma süreçlerinde kurultay benzeri bir meclis tarafından yapılıyordu. Bu meclise divan deniyordu. Osmanlı Devleti’nde divan kurumu devam etmiş ve Divan-ı Hümayun olarak isimlendirilmiştir.

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde demokrasinin gelişmesi daha hızlı olmuştur.

Sened-i ittifak

1808’de Sened-i ittifak ile Osmanlı Devleti’nde padişah eyaletlerin ileri gelenleri olan ayanları tanımış ve onlara yetkiler vermiştir. Bu belge, padişah ile onun yetki verdiği kişilerin keyfi hareket etmelerini önleyen ve Türk tarihinde **padişahın yetkilerini sınırlayan ilk belge** olarak kabul edilmiştir.

Tanzimat Fermanı

1839 yılında açıklanan Tanzimat Fermanı (Gülhane Hattı Hümayunu) ile Müslüman ve gayrimüslim halka can, mal, namus

güvenliği ile mülkiyet hakkı verilmiştir. Bu fermanla Osmanlı padişahı kendi isteği ile yetkilerini sınırlamış ve **kanun üstünlüğünü** kabul etmiştir.

Islahat Fermanı

1856 Islahat Fermanı ile Osmanlı Devleti’ndeki Müslüman ve gayrimüslimler **eşit hâle getirilmesi amaçlanmıştır**. Bu ferman, gayrimüslim azınlıklara devlet kurumlarında memur olma, askerî okullara girme ve asker olma hakkı getirmiştir.

I. Meşrutiyet

1876’da I. Meşrutiyetin ilanı ile ilk anayasa (**Kanun-i Esasi**) hazırlanmış ve kanun önünde eşitlik ve birey haklarının anayasa güvencesine alınması sağlanmıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti’nde halk ilk kez seçme ve seçilme hakkını kullanmıştır. Halk tarafından seçilen meclise “**Mebusan Meclisi**” adı verilmiştir.

II. Meşrutiyet

II. Abdülhamit, meclisi kapattıktan sonra uzun bir süre ülkeyi **monarşi** ile yönetmiştir.

İttihat ve Terakki Partisinin baskıları sonucu II. Abdülhamit, **1908** yılında **Meşrutiyet’i** ilan ederek meclisi tekrar açmıştır.

II. Meşrutiyet’in ilanına karşı çıkanlar, İstanbul’da 13 Nisan 1909 tarihinde bir isyan başlatmıştır. Tarihe “**31 Mart Olayı**” olarak geçen bu isyanı, Selanik’ten gelen ve kurmay başkanlığını **Mustafa Kemal’in yaptığı Hareket Ordusu** bastırmıştır. Bu olaydan sonra II. Abdülhamit, tahttan indirilerek yerine V. Mehmet Reşat getirilmiştir

II. Meşrutiyet’ten sonra yapılan anayasa değişikliklerinde, yasama görevi meclise; yürütme görevi hükûmete verilmiştir. Hükûmet de padişaha değil meclise karşı sorumlu hâle getirilmiştir.

ATATÜRK'TEN MİLLETİMİZE ARMAĞAN

Millî Mücadele yıllarında Erzurum'da, Sivas'ta kongreler yapan **Mustafa Kemal Paşa**, Ankara'ya geldiğinde demokratik ilkeleri hayata geçirmeye başlamıştı.

Büyük Millet Meclisinin Açılması

Türk demokrasi tarihinde **23 Nisan 1920'de** Ankara'da **Mustafa Kemal Paşa'nın** liderliğinde açılan Büyük Millet Meclisinin önemi büyüktür. Egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olması gerektiğini düşünen **Mustafa Kemal Paşa**, meclisin açılmasını sağlayarak demokratik değerlere uygun bir devletin ilk adımlarının atılmasına öncülük etmiştir.

Saltanatın Kaldırılması

1922'ye kadar ülkede hem Büyük Millet Meclisi hem de saltanat yönetim biçimi vardı. **Saltanat, ulusal egemenlik yolunda büyük bir engel oluşturmaktaydı.** Bu nedenle **1 Kasım 1922'de** saltanat kaldırıldı ve ulus yönetimi önündeki büyük bir engel kaldırılmış oldu.

Cumhuriyetin İlanı

29 Ekim 1923 tarihinde cumhuriyet ilan edilmiş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin **ilk cumhurbaşkanı** olarak **Mustafa Kemal Atatürk** seçilmiştir. Saltanatın kaldırılması sonrasında ortaya çıkan devletin yönetim şekli ve devlet başkanlığı sorunları cumhuriyetin ilanı ile çözülmüştür.

Çok Partili Yaşama Geçiş

Millî Mücadele yıllarında Anadolu Müdafaa-i Hukuk Grubunu kuran Mustafa Kemal Atatürk daha sonra bu gruba **Halk Fırkası** adını vermiştir. 9 Eylül 1923'de kurulan Halk Fırkası, 1924'de **Cumhuriyet Halk Fırkası** ismini almıştır. 1935'ten itibaren Cumhuriyet Halk Partisi adıyla siyasi hayatına devam etmiştir.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (17 Kasım 1924) Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele, A. Adnan Adıvar tarafından kurulmuştur. **İlk muhalefet partisidir.** Türkiye'nin doğusunda meydana gelen bir ayaklanmada etkili olduğu gerekçesiyle bu parti kapatılmıştır. Böylece ilk çok partili hayata geçiş denemesi başarısız olmuştur.

İkinci deneme ise **Serbest Cumhuriyet Fırkasının** 1930 yılında kurulması ile gerçekleşmiştir. Bu partinin kurulmasını bizzat Atatürk Fethi Okyar'a teklif etmiştir. **Fethi Okyar**, Serbest Cumhuriyet Fırkasını kurarak çalışmalara başlamıştır. Hızla büyüyen partiye inkılaplara karşı olanlar girince Fethi Okyar partiyi feshetmiştir. Böylece çok partili yaşama geçişin ikinci denemesi de başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

1946 yılına gelinceye kadar tekrar çok partili hayata geçiş denemesi yapılmamıştır. Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü tarafından 7 Ocak **1946 tarihinde Demokrat Parti** kurulmuştur. Demokrat Partinin katıldığı 1946 seçimlerinden sonra çok partili siyasi hayata geçilmiştir.

Medeni Kanun'un kabulü (17 Şubat 1926)

Medeni kanun ile evlilik, boşanma, miras gibi toplumsal olaylarda kadın-erkek eşitliği sağlanarak önemli bir demokratik gelişme gerçekleştirilmiştir. Türk kadınlarına önce **1930 yılında belediye** seçimlerine katılma hakkı, **1933 yılında muhtarlık**, **1934 yılında milletvekili** seçimlerine katılma hakkı verilmiştir. **İlk kadın muhtar Gül Esin. İlk kadın milletvekili Satı Kadın. İlk kadın bakan Türkan Akyol'dur.**

CUMHURİYETİMİ SEVİYORUM

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Temel Nitelikleri

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel esasları yazılı kurallarla belirlenmiştir. Bu kurallar **anayasa** adı verilen hukuk kitabında toplanmıştır. TBMM tarafından hazırlanan anayasa, devletimizin en temel yasasıdır. Çıkarılan tüm yasalar, anayasaya uygun olmak zorundadır.

Ortaya çıkan bazı toplumsal ihtiyaçlara göre zaman zaman anayasada değişiklik yapılması gerekebilir. Ancak anayasamızın **ilk üç maddesinin değiştirilmesi veya değiştirilmesinin teklif edilmesi mümkün değildir**. Bu maddeler; devletin yönetim biçimi, dayandığı temel nitelikler, devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti ile ilgilidir.

Madde 1 - Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

Madde 2 - Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir.

Madde 3 - Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir. Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Millî marşı “İstiklal Marşı”dır. Başkenti Ankara’dır.

Madde 4 - Anayasa’nın 1’inci maddesindeki devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile 2’nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3’üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

Anayasamızın ikinci maddesinde de belirtildiği üzere devletimizin belli nitelikleri vardır. Bu nitelikler, demokratik, laik, sosyal ve hukuk devleti olmak üzere dört başlıkta ele alınmaktadır.

Demokratik Devlet

Demokrasi, egemenliğin kayıtsız, şartsız millete ait olduğu bir yönetim şeklidir. Bazı demokratik uygulamalara örnekler; ifade özgürlüğü, seçme ve seçilme hakkı ile eşitlik.

Laik Devlet

Laiklik, devletlerin aklı ve bilimi ön planda tutarak vatandaşlarının inançlarına karışmaması aynı zamanda dinin devlet işlerinin dışında tutulmasıdır. Türkiye Cumhuriyeti’nde bütün vatandaşlar **inanç özgürlüğüne** sahiptir, hiç kimse dinî inançları konusunda zorlanamaz.

Sosyal Devlet

Sosyal devlet, çıkardığı kanunlarla halkın yararını gözeten, halkı için çalışan ve halkı için var olan devlettir. Sosyal devlette insan hak ve özgürlüklerine saygı esastır. **Devlet, toplum huzurunu sürdürmekle yükümlüdür.** Vatandaşların iyi

koşullar altında yaşaması için eğitim-öğretim, sağlık, yol, su, elektrik ve iletişim hizmetlerini vatandaşlarına ulaştırmak devletin görevleri arasındadır.

Hukuk Devleti

Toplumu oluşturan birey ve grupların birbiri ile ilişkisini hukuk düzenler. **Hukuk**; düzeni ve adaleti sağlar, hak ve özgürlükleri tanımlar. Devlet gücü hukuku destekler. Böylece hem bireylerin hem toplumun güvenlik ve huzuru sağlanır. Hukukun üstünlüğü ilkesinin kabul edildiği ve herkesin kanunlar önünde eşit sayıldığı devletler hukuk devletleridir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan **herkes din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin kanunlar önünde eşittir.**

HÂKİMİYET MİLLETİNDİR

Demokrasi, halkın egemenliğine dayanan bir yönetim şeklidir. Aynı zamanda da bir yaşam biçimidir. Bireylerin hak ve özgürlüklerinin korunabilmesi ve toplumsal huzurun sağlanabilmesi ancak demokrasiyle mümkündür. Evde, okulda, sosyal yaşamda ve ülke yönetiminde demokrasi olmazsa olmazlar arasındadır.

İnsanlara saygı göstermek, farklı inanç, düşünce ve kültürlere hoşgörüyle yaklaşmak ve eleştiriye açık olmak demokratik yaşamın bir parçasıdır. Demokrasiyi benimsemiş bireyler, diğer bireylerin hak ve özgürlüklerine saygı gösterirler. Toplumsal yaşama daha iyi uyum sağlarlar.

Demokrasi, öncelikle aile içerisinde alınan kararlarda geçerlidir. Ailenin her bireyi, alınacak kararlarda eşit söz hakkına sahiptir. Okullarımızda sınıf içerisinde verilecek olan kararlarda bütün öğrencilerin fikirleri alınır. Sınıfı paylaşan herkesin, sınıf içerisindeki kararlarda söz hakkı bulunmaktadır.

Sivil iktidarın sahip olduğu yönetime el koyan **darbe yönetimi** seçimle gelen meclisi kapatır ve meclisin seçtiği hükûmeti devirir. Yerine kendi yasama ve yürütme organlarını getirir ve rejimi yeniden oluşturur.

Askerî darbeler; halk tarafından seçilen ülke yönetiminin, halkın isteği dışında ordu ya da başka askerî güç tarafından değiştirilmesi ya da yönetime müdahale edilmesidir.

Dünya siyasi tarihinde birçok darbe gerçekleşmiştir. Roma İmparatoru **Julius Caesar (Jul Sezar)** gibi bazı Roma imparatorları iktidarı darbe yaparak ele geçirmiştir. Fransa’da 1799 yılında **Napolyon**, Irak’ta 1968 yılında **Saddam Hüseyin**, Libya’da 1969 yılında **Muammer Kaddafi** darbe ile ülke yönetimlerine el koymuştur.

Geçmişte ülkemizde demokrasiyi kesintiye uğratacak olaylar yaşanmıştır. Ülkemizde **1960, 1980** yıllarında gerçekleşen askerî darbeler ve **1971 muhtırası** bu olaylara örnek gösterilebilir.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan birtakım kişiler örgüt kurarak kendi menfaatleri uğruna vatanımıza ihanet etmişlerdir. Milletimizin demokrasiye ve millî egemenliğe bağlılığını hiçe sayan **FETÖ (Fetullahçı Terör Örgütü)** mensupları **15 Temmuz 2016** tarihinde bir kalkışma başlattılar. Halkımızın ve vatansever asker ve polislerimizin darbeye karşı koyması sonucu bu kalkışma başarısız olmuştur.

Ülkemizin birliğine, vatanımızın bölünmezliğine, millet egemenliğine tehdit oluşturan kalkışmanın yaşandığı **15 Temmuz “Demokrasi ve Millî Birlik Günü”** olarak kabul edildi.

